

KAMU KURUM VE KURULUŞLARINDAKİ HİZMET İÇİ EĞİTİM ETKİNLİKLERİ

Esed YAĞCI(*)

Giriş

Bir ulusun varlığı, yarımından emin ve her bakımdan müreffeh olması o ulusu meydana getiren insanlara bağlıdır. Ulusal kalkınma, ulusça güçlü olmanın gerektirdiği görevleri yerine getirmek üzere eğitilmiş kişilerin çabası ile başarılır. Ulusal kalkınmaya açılan kapının anahtarı eğitimidir. Dünyamızda gelişmiş ve kalkınmış ülkelerin tümü bu anahtarda ki sihrin önemini anlamış ve eğitimi gerek kamu sektöründe gerekse özel sektörde verimli bir etkenlik haline getirmiş bulunmaktadır.

İleri bir ekonomik gelişim aşaması, işgücünde ileri, bir eğitim düzeyi gerektirir. Öte yandan yüksek nitelikli bir işgücü de toplumsal gelişmeyi hızlandırır. Bu bağlamda eğitim, ekonominin gerektirdiği niteliklere sahip insan gücünün üreticisi gibi alınmakta ve ekonominin önkoşulu bir yatırım olarak kabul edilmektedir (Peker 1989:3). Hemen her kurumdaki ortak problem alanlarından biri personel niteliğinin iş gereklerine uygunluğunun sağlanamamasıdır. İşin gerektirdiği ile personelin sahip oldukları yeterlikler arasındaki uyumsuzluklar, insan gücünü geliştirme faaliyetlerinin gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Yeterlik yönünden işin gereklerini karşılayamayan personel kurumun amaçları ve etkinliği yönünden bir engeldir (Taymaz 1992:7). Hizmet içi eğitim bu engel durumu aşmak için en iyi ve etkili süreçlerden biridir (Açıkalın 1992:2).

Hızla değişen bir toplumun ve mesleğin koşullarını evvelce görmüş oldukları öğrenim ile karşılamakta zorluk çeken personelin hizmet içinde yetiştirilmesinin zorunluluğu gün geçtikçe artmaktadır. Yurdumuzda da bu amaçla kamu kurum ve kuruluşlarında hizmet içi eğitime büyük bir ihtiyaç duyulmakta ve bu ihtiyacı karşılamak için faaliyetler sürdürülmektedir.

Bu araştırmanın amacı kamu kurum ve kuruluşlarındaki, hizmet içi eğitim etkinlikleri ile bu kurumların eğitim birimlerinde çalışan personelin özelliklerini tespit etmektir.

Bu konuda personelin görüşlerine başvurularak mevcut durum ortaya konmaya çalışılmış ve böylelikle sorunlara çözüm getirci bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

(*) Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Araştırma Görevlisi

Problem cümlesi

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinlikleri ve bu alanda görev yapan elemanların özellikleri ile onlardan beklenen özellikler nelerdir?

Alt Problemler

- 1 - Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinlikleri nelerdir?
- 2 - Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların özellikleri nelerdir?
- 3 - Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanlardan beklenen özellikler nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırma, ülkemizdeki kamu kurum ve kuruluşlarında sürdürülen hizmet içi eğitim programlarının yönetici ve uzman görüşleri doğrultusunda etkinliğinin değerlendirilmesi ve burada çalışan kişilerin özelliklerinin saptanması üzerine yapılan bir durum saptama çalışmasıdır.

Bu araştırma için "Betimleme Survey" yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket uygulanmış, elde edilen verilerin frekans dağılımları ve yüzdeleri bulunarak, araştırma kapsamına alınan bireylerin kişisel görüş ve eğilimleri saptanmaya çalışılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinlikleri nelerdir?

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 97.63'ü kurumlarında hizmet içi eğitim yapıldığını, % 38.75'i hizmet içi eğitimin işe alınan yeni elemanlar için yapıldığını, % 22.48'i işte bir üst kademeye yükseltilecekler için, % 33.01'i yeni teknolojilerin kullanımını öğretmek için yapıldığını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar şöyle yorumlanabilir;

Bakanlıklar ve kamu bankalarının herşeyden önce hizmet içi eğitimin önemine inandıklarını ve kendi personelini eğitmek için tümünün bu faaliyetleri düzenledikleri söylenebilir. Ayrıca bu kurumlarda hizmet içi eğitimin kurumda işe yeni başlayan personele, işin gerektirdiği temel bilgi, beceri ve tutumları kazandırmak amacıyla yapıldığı, bunun yanında gelecekteki personel ihtiyacını

karşılama ve personelin kendi alanı ile ilgili gelişmeler ve yenilikler hakkında bilgi edinmesini sağlamak, ayrıca yeteneklerini geliştirmeleri için yapıldığı görüşü ileri sürülebilir.

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 82.67'si kurumlarında hizmet içi eğitim ihtiyacının saptandığı, % 17.32'si saptanmadığı görüşündedir. Bu durum şöyle yorumlanabilir:

Hizmet içi eğitim ihtiyacı, bireyin karşılaştığı sorunları çözümleyerek amacına ulaşmasını sağlamada eksikliğini, yokluğunu duyduğu davranışlardır. Bir kurumda çalışan personelin hizmet içi eğitim yolu ile yetiştirilmesinden sorumlu olan kişilerin kurumun amaçlarına ulaşmasına engel olan sorunlardan hangilerinin personelin eğitim eksikliğinden kaynaklandığını belirlemesi ve buna göre program hazırlama zorunluluğu vardır. Bu nedenle bakanlıklar ve bankaların büyük bir çoğunluğunun kendi personelinin hizmet içi eğitim ihtiyacını saptadığını, bir kısmının ise hizmet içi eğitim etkinliklerini ihtiyaç saptamadan yürüttüğü söylenebilir.

Bakanlıklardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 81.33'ü hizmet içi eğitim programlarının hazırlanmasında hedeflerin saptandığı, % 18.66'sı saptanmadığı, % 41.33'ü hedef davranışların ifade edildiği, % 58.66'sı hedef davranışların ifade edilmediği, % 94.66'si konu başlıklarının belirlendiği, % 61.11 eğitim durumlarının yazıldığı, % 33.88'i yazılmadığı, % 76'sı ölçme ve değerlendirme durumlarının hazırlandığı, % 24'ü hazırlanmadığı, bankalarda görev yapan elemanların ise % 85.10'u hedeflerin saptandığını, % 14.89'u saptanmadığı, % 57.44'ü hedef davranışların ifade edildiği, % 42.55'i ifade edilmediği, % 97.87'si konu başlıklarının belirlendiği, % 61.70'i eğitim durumlarının yazıldığı, % 38.29'u yazılmadığı, % 95.74'ü ölçme ve değerlendirme durumlarının hazırlandığı görüşünü paylaşmaktadır. Bu durum şöyle yorumlanabilir.

Bakanlıklar ve bankalarda, program hazırlamada hedef saptama, konu başlıkları belirleme ve ölçme değerlendirme unsurlarına önem verildiği söylenebilir. Ancak hedef davranışların saptanması ile eğitim durumlarının yazılması konusunda kurumlar da yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görüşü ileri sürülebilir. Bu durumu eğitim merkezlerinde program geliştirme uzmanının çalışıyor olmaması, eğitim programı hazırlayıcılarının hedef davranış ve eğitim durumlarının nasıl hazırlanacağını bilmiyor olmaları ile açıklamak mümkün olabilir.

Bakanlıklar ve bankaların hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 63.66'sı başarı düzeyinin program açısından, öğrenci açısından, eğitici açısından belirlendiği, % 36.33 belirlenmediği ayrıca bu elemanların, % 66.62'si öğretim tekniklerinden yararlandığı, % 33.37'si ise yararlanılmadığı görüşündedir.

Eğitim etkinliklerinin başarı düzeyinin % 66.62'si düzeyinde belirlendiği ayrıca kurumların büyük bir kısmının, kullandığı öğretim tekniklerinden birinin tekrar, diğeri soru-cevap tekniği olduğu söylenebilir.

Bakanlıklar ve bankaların hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 77.5'i hizmet içi eğitim faaliyetlerinin bugünkü durumu ile hizmet öncesi eğitim eksikliğinin giderilmesine bir ölçüde katkıda bulunduğu % 15.83'ü bu konuda bir değerlendirme yapmadığı, % 5.83'ü ise hiç bir katkısı olmadığı, % 15.63'ü hizmet içi eğitim programlarının kişileri bir üst göreve hazırlama amacını gerçekleştirmede başarılı olduğu, % 30.45'i görevlerini daha iyi yerine getirmelerini sağlamak, % 21.39'u bireylerin öğrenme ve kendilerini geliştirme isteklerini karşılama amacını gerçekleştirmede başarılı olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Bu sonuçlar şöyle yorumlanabilir. Kurumların bütçeden yeterli pay ayırmamaları, yeterli öğrenme ve öğretme ortamının sağlanmaması, yeterli eğitici personel sağlanamaması, eğitim birimlerinde yeterince uzman bulunmaması sebebiyle, hizmet içi eğitimin hizmet öncesi eğitim eksikliğinin giderilmesine bir ölçüde katkıda bulunduğu söylenebilir. Hizmet içi eğitim programları bugünkü durumu ile kurumlarda kişileri bir üst göreve hazırlama, bireylerin görevlerini daha iyi yerine getirmelerini sağlamak, bireylerin öğrenme ve kendilerini geliştirme isteklerini karşılama amaçlarını gerçekleştirmede başarılı olduğu görüşleri sürülebilir.

Bakanlıklar ve bankaların hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 83.87'si eğitim programlarının değerlendirilmesinin yapıldığı, % 16.12'si ise yapılmadığı görüşündedir.

Eğitim programlarının hedeflere ulaşmayı sağlayıp sağlamadığını tespit etmek amacıyla, programlara ilişkin haksız eleştiri ve olumsuz önyargıların oluşmasının önlenmesi ve katılanların programdan hoşlanma derecesi ile öğrenmenin az ya da çok gerçekleşmesi arasında kolayca ilgili kurulmasına imkan vermesi nedeniyle katılanların görüşlerinin alındığı ve bu görüşler ışığında programın tüm yönleriyle değerlendirildiğini söylemek mümkün olabilir.

İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların özellikleri nelerdir?

Bakanlıklar ve bankalarda görev yapan elemanların % 26.77'si yönetici, % 25.19'u uzman, % 45.66'sı memurdur. Bu şöyle yorumlanabilir:

Bakanlık ve bankaların hizmet içi eğitim birimlerine yeterli uzman kadrosu verilmemesi ve bu birimlere yeterli elverişli olmayan personel atanması nedenlerinden dolayı burda çalışanların büyük kısmını idari işlerle görevli memurların oluşturduğunu, memurlardan sonra en fazla oranı yönetici ve uzman kadrosunu oluşturan kişilerin meydana getirdiği söylenebilir.

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 1.57'si H.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, % 14.96'sı

A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi, % 3.93'ü Siyasal Bilgiler, % 3.14'ü Hukuk Fakültesi, % 13.96'sı İktisat-İşletme Fakültesi, % 23'ü Genel-Mesleki-Teknik lise, tüm elemanların % 39.37'sini oluşturan 50 kişinin her biri de farklı yüksekokullardan mezun olmuştur. Ayrıca bu elemanların 9'u eğitim alanında yüksek lisans, 3'ü eğitim alanında doktora, 3'ü eğitim dışı bir alanda yüksek lisans yapmış, % 6.08'i kendini bilgisayar kullanım bilgisi alanında, % 21.44'ü kurumlarda düzenlenen eğitim faaliyetleri ile ilgili konu alanında, % 13.33'ü program geliştirme bilgisi alanında, % 17.10 eğitim faaliyetlerinin nasıl değerlendirileceği bilgisi alanında, % 21.15'i hazırlanan programları uygulayabilecek yeterliğe sahip olabilme alanında, % 13.04'ü öğretmenlik formasyonu alanında, % 7.82'si yabancı dil bilgisi alanında yeterli görmektedir. Bu sonuçlar şöyle yorumlanabilir:

Bakanlıklar ve bankaların hizmet içi eğitime etkinliklerinde görev yapan elemanların tamamına yakınının eğitim bilimleri dışında eğitim veren yüksekokullardan mezun olduklarını söyleyebiliriz. Kurumlarda hizmet içi eğitime gereken önemin verilmemesi, hizmet içi eğitim birimlerinin yardımcı birim niteliğinde olması, hizmet içi eğitim birimlerindeki, personelin farklı statülerde çalıştırılması, hizmet içi eğitimde çalışacakların iş tanımının yapılmaması gibi nedenlerden dolayı hizmet içi eğitim birimlerine eğitim bilimleri dışında bir yüksekokuldan mezun olmuş ve yeterliği elverişli olmayan personel'in atandığını söyleyebiliriz. Hizmet içi eğitimde görev yapan elemanların yalnızca 11'inin, eğitim alanında lisans üstü dereceye sahip olması ayrıca bu elemanların büyük çoğunluğunun kendini hazırlanan programları uygulayabilecek yeterliğe sahip olabilme alanında eğitim faaliyetlerinin nasıl değerlendirileceğinin bilgisi alanında ve kurumlarda düzenlenen eğitim faaliyetleri alanında yeterli görmesi yukardaki görüşlerimizi destekler niteliktedir.

ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGU VE YORUMLAR

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanlardan beklenen özellikler nelerdir?

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların % 11.76'sı bu alanda görev yapacak elemanların bilgisayar kullanım bilgisine sahip olması gerektiği, % 20.69'u çalıştığı kurumun eğitim etkinlikleriyle ilgili konu alanı bilgisine sahip olması gerektiği, % 20.26'sı program geliştirme bilgisine sahip olması gerektiği, % 22'si eğitim etkinliklerinin nasıl değerlendirileceği bilgisine sahip olması gerektiği, % 12.63'ü öğretmenlik formasyonuna sahip olması gerektiği, % 12.41'i en az bir yabancı dil bilmesi gerektiği görüşünü, % 35.84'ü hizmet içi eğitim birimlerinde çalışan eğitim uzmanlarının, en başta gelen görevinin araştırma olduğu, % 53.45'i program hazırlama geliştirme, % 10.06'sı psikolojik danışma ve rehberlik olması gerektiği görüşünü paylaşmaktadır. Bu sonuçlar şöyle yorumlanabilir:

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların sahip olması gerektiği niteliklerle ilgili görüşlerin, şu üç nitelik üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bunlar, çalıştığı kurumun eğitim etkinlikleriyle ilgili konu alanı bilgisi, program geliştirme bilgisi ve eğitim etkinliklerinin nasıl değerlendirileceği bilgisi nitelikleridir. Ayrıca öğretmenlik formasyonu, bilgisayar kullanım bilgisi ve yabancı dil bilme niteliklerinde eğitim biriminde çalışan elemanların sahip olması gerekli nitelikler olduğu söylenebilir. Eğitim biriminde çalışan eğitim uzmanlarının en başta gelen görevinin program hazırlama geliştirme olduğunu söylememiz mümkündür. Bütün bu verilere göre, hizmet içi eğitim birimlerinin en önemli fonksiyonunun program hazırlama-geliştirme olduğu söylenirse bu birimlerde çalışan kişilerin sahip olmaları gerektiği en önemli niteliğin program geliştirme bilgisi olduğu iddia edilebilir. Bu elemanların program hazırlarken iş analizi yapmaları gerektiğinden ve bu işi yaparken alan bilgisine ihtiyaç duyacağından çalıştığı kurumun eğitim etkinlikleriyle ilgili konu alanı bilgisine sahip olması gerektiği fikrini ileri sürebiliriz. Hazırlanan programların sonucunda istenilen düzeyde başarı sağlanıp sağlanmadığını tespit etmek işi değerlendirme; eğitimin her safhası ile ilgili, onarıcı ve tamamlayıcı bir parça olarak kabul edilirse bu alanda görev yapacak elemanların eğitim etkinliklerinin nasıl değerlendirileceği bilgisine sahip olması gerektiği fikrini ileri sürebiliriz. Ayrıca eğitim biriminde çalışacak elemanların öğretmenlik formasyonuna sahip olması ve en az bir yabancı dil bilmesi gerektiğini de söylenebilir.

Bakanlıklar ve bankalardaki hizmet içi eğitim etkinliklerinde görev yapan elemanların eğitim etkinliklerinin daha iyi yürütebilmesi için ne tip uzman yetiştirme modeli uygulanması gerektiğine ilişkin görüşleri şöyledir; % 52.41'i kurum etkinlikleriyle ilgili olarak lisans eğitimi görenlere bir eğitim bilimi alanında lisans üstü eğitim yaptırma modelinin, % 24.82'si lisans ve lisans üstü eğitimin bir eğitim biliminde tamamlama modelinin, % 20.68'i herhangi bir alanda eğitim gören bir kişiyi işbaşında eğiterek modelinin uygulanması gerektiği görüşündedir. Bu sonuç şöyle yorumlanabilir.

Görüşlerin büyük bir çoğunluğunun öncelikle çalıştığı kurumun alan bilgisine sahip olması gerektiği, program hazırlarken bu bilgilere ihtiyaç duyacağı sayılısından hareketle kurum etkinlikleriyle ilgili olarak lisans eğitimi görenlere bir eğitim bilimi alanında lisans üstü eğitim yaptırmak modeli üzerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Diğer görüşlerin % 20.68'inin şu anda kurumlardaki eğitim birimlerinde uygulanan "herhangi bir alanda eğitim gören bir kişiyi işbaşında eğiterek" modeli üzerinde yoğunlaştığını, % 24.82 oranındaki görüşlerinde lisans ve lisans üstü eğitimin bir eğitim biliminde tamamlamak modeli üzerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Bu sonuçlara bakarak tek bir model saptayarak olumlu sonuç alınmanın mümkün olmayacağı ve yukarıda sözü edilen üç modelin uygulama sonuçlarına bakılarak bir karara varılması gerektiği görüşünün benimsenmesinin en isabetli iş olacağı şüphesizdir.

SONUÇ

Hizmet içi eğitim bakanlıklar ve kamu bankalarının tümünde yapılmakta, faaliyetlerin bir kısmı, hizmet içi eğitim ihtiyacı saptanmadan yürütülmekte, kurumların hizmet içi eğitim programlarında; hedefler, davranışlar, eğitim ve sinama durumları program geliştirme ilkelerine uygun olarak hazırlanmamakta, programlarda davranış ve eğitim durumları ihmal edilmektedir.

Kurumların eğitim birimlerinde çalışan personelin tamamına yakın oranı eğitim bilimleri dışında bir yüksek okuldan mezundur. Ayrıca kurumların eğitim birimlerinde görev yapan elemanların çalıştıkları kurumun etkinlikleriyle ilgili konu alanı bilgisi, program geliştirme bilgisi ve eğitim etkinliklerinin nasıl değerlendirileceği bilgisi niteliklerine sahip olması gerektiği, Eğitim uzmanı yetiştirme modeli olarak "kurum etkinlikleriyle ilgili olarak lisans eğitimi görenlere bir eğitim bilimi alanında lisans üstü eğitim yaptırma" modelinin uygulanması gerektiği saptanmıştır.

ÖNERİLER

- 1 - Kurumlarda hizmet içi eğitimin önemi ve gereği benimsetilmeli
- 2 - Hizmet içi eğitim birimleri yardımcı birim niteliğinden kurtarılıp anabirim haline dönüştürülmeli,
- 3 - Hazırlanacak eğitim programları uzmanlar tarafından ve gerekli kişi ve kuruluşlarla işbirliği içinde, hazırlama, uygulama, değerlendirme ve geliştirme basamakları gözönünde tutularak bir plan çerçesinden sürekli yapılmalı,
- 4 - Kurumların eğitim birimlerinde program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, eğitim yönetimi, eğitim planlama uzmanı ve konu alanı uzmanları bulundurulmalı,
- 5 - Kurumların eğitim birimlerine eleman yetiştiren eğitim bilimleri bölümlerinin programlarında bu kurumların alan bilgisini içeren derslere yer vermeleri yararlı olabilir. Örn: ekonomi, muhasebe, turizm, bilgisayar gibi.

KAYNAKLAR

- AÇIKALIN, Şule (1991): "Hizmet içi Eğitim Engelleri ve Üst Kademe Yöneticilerinin Hizmet İçi Eğitime İlişkin Tutumları." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- BİLEN, Mürüvvet (1989): *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Sistem Ofset.
- BURSALIOĞLU, Ziya (1971): "Eğitim-Öğretime Sistem Yaklaşımı" A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 3. Ankara.
- ERTÜRK, Selahattin (1982): *Eğitimde Program Geliştirme* Ankara: Yelkentepe Yayınları.

**KARASAR, Niyazi (1984): Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Hacettepe Tař
Kitapçılık.**

PEKER, Ömer (1989): Yönetici Eğitimi. Ankara: TODAİE Yayını.

**SÖNMEZ, Veysel (1985): Program Geliřtirmede Öğretmen El Kitabı Ankara:
Özen Matbaası.**

TAYMAZ, Haydar (1981): Hizmet İçi Eğitim Ankara: A.Ü. E.B.F. Yayınları.